

تألیف کتب ریاضی به زبان فارسی و چالش‌های موجود

داود خجسته سالکویه*

در سه دهه گذشته، به دلیل کسب امتیازات در تبدیل وضعیت و ارتقای اعضای هیئت علمی، کتاب‌های متعددی به رشته تحریر در آمده است که بسیاری از آن‌ها از کیفیت لازم برخوردار نیستند؛ گرچه ممکن است کتاب از لحاظ نگارش و ارائه، مناسب باشد، اما هیچ سبک جدیدی را دنبال نمی‌کند. با یک جست‌وجوی ساده در گوگل می‌بینیم که بالغ بر صد کتاب «ریاضی عمومی ۱» به زبان فارسی انتشار یافته است. آیا با وجود کتاب‌های ارزشمند حساب دیفرانسیل و انتگرال از مؤلفینی نظیر جورج توماس^۱، لوئیس لیت‌هلد^۲، ریچارد سیلورمن^۳ و ...، که هر کدام با یک سبک خاص نوشته شده‌اند و توسط ریاضی‌دانان برجسته کشور با کیفیت بسیار مناسب نیز ترجمه شده‌اند، نیازی به تألیف کتاب ریاضی عمومی وجود دارد؟ این مطب برای کتاب‌های دیگر نیز کم‌وبیش درست است. نمونه دیگر اینکه شخصی برای کتاب یک مؤلف دیگر و بدون اجازه ایشان، کتاب حل المسائل نوشته است؛ واقعاً اگر مؤلف کتاب اصلی احساس می‌کرد که برای کتاب حل المسائل لازم است، خود این کار را انجام می‌داد. به عنوان نمونه دیگر، مشاهده شده است که پایان‌نامه یا رساله یک دانشجو به صورت یک کتاب منتشر شده که اصولاً ساختار یک کتاب را ندارد! آیا بهتر نیست که از صرف انرژی و هزینه‌ها در این گونه زمینه‌ها پرهیز شود؟ گاهی کتاب‌هایی منتشر می‌شود که از لحاظ علمی کیفیت مناسبی دارند، اما متأسفانه از لحاظ نگارشی و ارائه مطلب به قدری نامناسب هستند، که رغبتی در خواننده برای خواندن به وجود نمی‌آورند.

برای رفع این مشکلات، باید داوری کتاب با دقت انجام شود. در این مرحله باید واقعاً ضروری بودن انتشار کتاب و شایستگی متقاضی

در سال‌های اخیر کتاب‌های زیادی به زبان فارسی در گرایش‌های مختلف ریاضی به صورت تصنیف، تألیف یا تدوین (گردآوری) منتشر شده‌اند. در تصنیف، مؤلف یافته‌های پژوهشی خود را در قالب یک کتاب و به طور منسجم منتشر می‌کند. در تألیف، مؤلف سعی می‌کند با استفاده از تجربیات پژوهشی خود در یک زمینه تخصصی با سبکی منحصر به خود، مطالب و موضوعات منتخب را ارائه کند. در تدوین، که معمولاً برای پوشش سرفصل یک درس در مقاطع مختلف انجام می‌شود، تدوین‌کننده مطالب مربوطه را گردآوری کرده و سعی می‌کند به آن‌ها انسجام بخشد.

نوشتن یک کتاب در ریاضیات، یک فرایند پیچیده است که نیاز به دانش فنی و تخصصی دارد. به علاوه، نویسندگان کتاب‌های ریاضی علاوه بر دارا بودن مهارت‌های علمی می‌بایست از توانایی‌های آموزشی و ارتباطی مناسبی برخوردار بوده تا در سایه آن بتوانند مفاهیم ریاضی را به زبان قابل فهم‌تر بیان نمایند. این گونه مهارت‌ها و توانایی‌ها تنها از سال‌ها تجربه تحقیق و تدریس در یک زمینه حاصل می‌شوند. نویسنده کتاب باید با کاربردهای واقعی مطالب کتاب، زمینه‌های تاریخی موضوع و ارتباطات بین‌رشته‌ای، آشنایی داشته باشد تا با افزودن آن‌ها، کتاب را برای خواننده جذاب نماید. همچنین، به کارگیری نرم‌افزارها در کتاب می‌تواند در آموزش مطالب بسیار مؤثر باشد. علاوه بر نکات ذکر شده، نویسنده یک کتاب باید سه ویژگی مهم داشته باشد: استدلال و منطق ریاضی را به خوبی بداند، به آئین نگارش زبان فارسی آگاهی، و به شیوه نگارش یک متن ریاضی تسلط داشته باشد. محقق‌هایی که در یک شاخه ریاضی سال‌ها تحقیق کرده است، می‌تواند مسائل جدید، هدف‌دار و الهام‌بخش طرح نموده و در پایان فصل‌های کتاب بگنجانند.

¹George B. Thomas ²Louis Leithold ³Richard A. Silverman

به قول یکی از همکاران، هر چیزی که به موضوع ارتقا گره بخورد به راحتی به فنا می‌رود. انتشار کتاب یک امر ذوقی است که در آن نویسنده از نگارش آن و در اختیار قرار دادن متنی زیبا و مفید برای علاقه‌مندان احساس لذت می‌کند؛ نه اینکه کتابی را فقط برای کسب برخی عواید فردی مادی و معنوی بنویسد، فقط به تعداد انگشتان دست چاپ کند و حتی خودش هم رغبت به خواندن و تدریس آن نداشته باشد.

*سر دبیر

تألیف، با وسواس و دقت زیادی مورد تأیید قرار گیرد. انتخاب یک ویراستار علمی خوب، کتاب را خواندنی می‌کند. برای یک کتاب ریاضی باید یک ویراستار ادبی (فارسی) که با اصول نگارش ریاضی نیز آشنایی دارد، انتخاب شود. در مرحله انتشار، کیفیت چاپ کتاب بسیار مهم است. در چندسال اخیر، با افزایش سرسام‌آور هزینه‌های چاپ، بسیاری از کتاب‌ها به صورت الکترونیکی منتشر می‌شوند. این امر باعث شده است که نه تنها کیفیت انتشار کتاب‌ها کاهش یابد بلکه حقوق مؤلف در نشر و توزیع کتاب نیز نادیده گرفته شود. بنابراین، باید شیوه انتشار کتاب به‌طور الکترونیکی در کشور سروسامان داده شود.